

KATAR'IN DÖNÜŞEN SURIYE POLİTİKASI: GEÇMİŞ TUTUMLAR, YENİ OLASILIKLAR

konusunda kurulan Rusya-Türkiye-Katar üçlü diyalogu bu değişiklikleri teşvik etmiştir. Bu kapsamda çalışma Katar'ın mevcut Suriye politikasını değerlendirmiş; bölgesel ve küresel etmenlerin bu politikaya etkisi üzerinde durmuştur.

ARAP AYAKLANMALARI SÜRECİNDE KATAR'IN SURIYE POLİTİKASI

Barış ve istikrarın sağlanması üzerine kurulu olan Katar'ın uluslararası ilişkiler doktrini; uluslararası problemlerin barışçıl yollardan çözümünün teşvik edilmesi, başka ülkelerin iç işlerine müdahale

KÜBRA MURİÇ

Araştırmacı

“

Arap Ayaklanmaları sürecinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Kuveyt ile birlikte Şam'daki elçiliğini kapatan Doha yönetimi, Suriye'nin Arap Birliği üyeliğinin askıya alınmasında da önemli rol oynamıştır.

”

Suriye iç savaşının 2011'den itibaren şiddetlenmesi sonucunda insan hakları ihlalleri gerekçesiyle Beşar Esad yönetimine karşı muhalefete destek veren Katar'ın Suriye politikasında birtakım değişiklikler yaşandığı ve yeni diplomatik ilişkilere kapı araladığı görülmüştür. 2017 Körfez krizi sonrasında yaşanan bölgesel gelişmeler ve son dönemde Suriye

edilmemesi, halkların kendi kaderini tayin hakkının desteklenmesi ve barış yanlısı ülkelerle iş birliğinin sürdürülmesi ilkelerine dayanmaktadır. Bu ilkeler ışığında iktidara geldiği 1995 yılından 2013 yılına kadar Şeyh Hamed bin Halife es-Sani, tarafsız dış politika, arabuluculuk ve çatışma çözümüne odaklı bir diplomasi benimsemiş ve tarafsız dış politika anlayışını sağlam bir zemine oturtmak için tek bir ülke ya da kutupla değil, birçok ülkeyle denge politikası yürütmüştür. Bu politikanın somut örneği olarak Katar, bir taraftan Amerikan ordusunun merkez komutanlığının en önemli üslerinden

birine ev sahipliği yapmış diğer taraftan da Rusya ve İran ile enerji anlaşması imzalamıştır. Arabuluculuk çalışmalarındaki başarısı, farklı alanlardaki yatırımları ve el-Cezire gibi etkili yumuşak gücüyle Katar tarafsız ve güvenilir ülke özelliği kazanmıştır. Fakat 2011 yılında başlayan Arap Ayaklanmaları süreciyle birlikte Katar'ın mevcut politikası değişime uğramış ve tarafsızlıktan ziyade Arap Ayaklanmaları'nı destekleyen aktif ülke olarak görülmüştür. Libya'da Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) öncülüğünde kurulan uluslararası koalisyona destek vermesi, Arap Birliği üyelerine Suriye'ye asker gönderme çağrısında bulunması ve el-Cezire'nin ayaklanmaları destekleyen yayınları tarafsız dış politikanın değişimine işaret etmiştir.

“

Suriye iç savaşının ortaya çıktığı tarihten itibaren kriz sürecinde aktif rol oynasa da 2015 sonrası ortaya çıkan bölgesel gelişmeler neticesinde Katar, Suriye konusundaki aktif pozisyonundan geri çekilmeye başlamış ve 2017 yılında yaşanan Körfez kriziyle birlikte Suriye'ye ilgisini önemli ölçüde yitirmiştir.

”

Katar'ın Arap Ayaklanmaları'na yönelik politikası Suriye özelinde değerlendirildiğinde ise iç savaş çıkana kadar rejimle ilişkilerin iyi olduğunu söylemek mümkün olabilir. Ali Haşim tarafından ele alınan makalede, Suriye'de Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kontrolündeki bölgeleri iki kez ziyaret eden

bir yetkilinin aktardığına göre Şeyh Hamad Esad'ın parlamentodaki ilk konuşmasının uzlaştırıcı tonda olması ve reformları duyurması şeklinde baskı yapmış ve Esad yönetimi buna ikna olmuştur. Ancak rejimin bu yönde adım atmaması, reform taleplerine karşı duyarsızlığı ve sivil halkın hedef alınacağına yönelik sinyaller vermesi sonucu Katar, rejime karşı muhaliflere destek vermeyi tercih etmiştir. Arap Ayaklanmaları sürecinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Kuveyt ile birlikte Şam'daki elçiliğini kapatan Doha yönetimi, Suriye'nin Arap Birliği üyeliğinin askıya alınmasında da önemli rol oynamıştır. Bunun dışında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) Suriye konusunu gündeme getirerek Esad rejimini halka karşı orantısız şiddet kullandığı gerekçesiyle kınamış ve BM'den Suriye meselesinde Arap girişimlerine destek olması talebinde bulunmuştur.

Körfez ülkeleri Suriye krizinin başlarında Esad rejimine karşı birlikte hareket ediyormuş gibi görünse de Katar'ın Arap Ayaklanmaları sürecinde İslamcı hareketlere desteği başta Suudi Arabistan olmak üzere diğer Körfez ülkelerini de rahatsız etmiştir. Hatta bu sebeple Mart 2014'te Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE Doha Büyükelçilerini Katar'dan geri çekmiştir. Doha ve Riyad arasındaki gergin hattın etkileri Suriye'de de kendini göstermiş; her iki ülkenin Suriye'de rekabet hâlinde olan grupları desteklemesi muhalefetin parçalanma sürecini hızlandırmış ve bu grupların birleşerek aktif siyaset izlemesi sekteye uğratmıştır. Sonrasında Suudi Arabistan, Türkiye ve

Katar bölünmüş Suriye muhalefetini birleştirmeye çalışsa da ülkeler arasındaki farklı çıkarlar bunun önüne geçmiş ve bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Suriye iç savaşının ortaya çıktığı tarihten itibaren kriz sürecinde aktif rol oynasa da 2015 sonrası ortaya çıkan bölgesel gelişmeler neticesinde Katar, Suriye konusundaki aktif pozisyonundan geri çekilmeye başlamış ve 2017 yılında yaşanan Körfez kriziyle birlikte Suriye'ye ilgisini önemli ölçüde yitirmiştir. Özellikle Arap Birliği ülkelerinin Suriye rejimine karşı uyguladığı diplomatik izolasyonunu kırmaya başlaması, birliğin üye ülkelerinden Katar'ın da bu yönde bir adım atıp atmayacağı sorusunu gündeme getirmiştir.

“
Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in Şam'a yapmış olduğu ziyaret Arap camiasında büyük yankı uyandırmış ve bu hamle Sudan aracılığıyla Suriye'nin Arap dünyasına yeniden entegre edilmesi şeklinde okunmuştur.

2017 KRİZİ SONRASI KATAR'IN SURIYE POLİTİKASI

16 Aralık 2018'de Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in Şam'a yapmış olduğu ziyaret Arap camiasında büyük yankı uyandırmış ve bu hamle Sudan aracılığıyla Su-

riye'nin Arap dünyasına yeniden entegre edilmesi şeklinde okunmuştur. BAE'nin, 27 Aralık 2018'de Suriye'deki diplomatik temsilciliğini maslahatgüzar seviyesinde açması, ardından 2020'de Umman'ın ve 2021'de Bahreyn'in Suriye'ye büyükelçi gönderdiğini duyurması ise Suriye ile diplomatik ilişkilerin yeniden restorasyonunun habercisi olmuştur. Bunun dışında Temmuz 2021'de Ürdün Kralı Abdullah, Beyaz Saray ziyaretinde Suriye konusunu gündeme getirmiş ve Başkan Joe Biden'a Suriye'de normalleşmenin sağlanmasına yönelik planını sunmuştur. Plan çerçevesinde İran'ın geriletilmesi, Suriye'nin Arap Birliği üyeliğinin tekrar sağlanması, tüm yabancı askerî güçlerin bölgedeki

varlığına son verilmesi, mültecilerin geri dönüşüne yönelik çalışmaların başlatılması ve BM Güvenlik Konseyinin 2254 sayılı kararına göre siyasi çözüme ulaşılması hedefleriyle aşamalı normalleşme önerisinde bulunulmuş ve bu plan aynı zamanda Rusya ile de paylaşılmıştır. Akabinde Ürdün-Suriye arasındaki Cabir/Nasip Sınır Kapısı açılmış ve Şam-Umman uçak seferleri tekrar başlatılmıştır.

2017 sonrasında Katar'ın karşılaştığı karmaşık güvenlik meseleleri Suriye'ye ilgiyi sınırlandırmış ve beliren müdahil olmama durumu Esad rejimine karşı mücadele eden muhalefeti zor durumda bırakmıştır.

Arap dünyasında bu gelişmeler yaşanırken Katar'ın Suriye meselesine bakış açısını ise 2017 Körfez krizi sonrasında yaşanan bölgesel faktörler şekillendirmiştir. Kriz sonrası Körfez ortamında egemenliğini ablukacı devletlerden korumak, Doha'nın en önemli dış politika önceliği olmuştur. Krizin akabinde gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların artması ve 12 milyar dolarlık silah ve uçağın alınmasına dair ABD ile yapılan antlaşma iç güvenliğinin sağlamanın öncelikli olduğuna işaret etmiştir. Dolayısıyla 2017 sonrasında Katar'ın karşılaştığı karmaşık güvenlik meseleleri Suriye'ye ilgiyi sınırlandırmış ve beliren müdahil olmama durumu Esad rejimine karşı mücadele eden muhalefeti zor durumda bırakmıştır. Katar'ın mali desteği kısının

yanında Suriyeli muhaliflerin Kasım 2017'de Riyad'da oluşturduğu eski Müzakere Yüksek Komitesi (MYK) Başkanı Riyad Hicab'ın Doha'da ikamet ettiği sırada ambargo nedeniyle Riyad'daki toplantılara katılamaması muhalefetin elini zayıflatırken Esad rejimi bu süreçten güçlü çıkmıştır.

2017 yılının başında İran ile birlikte Astana görüşmelerini başlatan Türkiye ve Rusya, 11 Mart 2021'de Katar'ın dâhil olduğu yeni bir üçlü görüşme sürecini de başlatmıştır. Dışişleri bakanları düzeyinde Doha'da gerçekleştirilen toplantıda temel hedef Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve siyasi sürecin bir an önce sağlanması şeklinde belirtilmiştir. Üçlü mekanizmaya Katar'ın dâhil olması Suriye politikasının değişmeye başladığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Özellikle Körfez krizinden sonra bölgesel gelişmelere daha pragmatik yaklaşan Doha yönetimi, Esad'ın meşruiyetini kaybettiği yönündeki resmi duruşunu hâlen sürdürse de çatışma yöntemiyle çözüme ulaşamayacağı fark etmiştir. Doha ve Moskova'nın Esad rejimi konusunda tamamıyla farklı pozisyonlara sahip olmalarına rağmen ortak zeminde buluşmaları Katar'ın rejim konusundaki katı politikasını esnetebileceği argümanını güçlendirmiştir. Nitekim bölgesel olarak Türkiye'nin, uluslararası alanda ABD ile yakın iş birliği içinde olmasının yanında aynı zamanda enerji bağlamında Rusya ve İran ile de hareket ediyor olması Katar siyasetinin çok boyutluluk yönünü gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla Katar, siyasetini söz konusu aktörlerin pozisyonlarına göre es-

netme becerisine sahiptir. Suriye topraklarında Türkiye'nin terör örgütü PKK/PYD konusunda olduğu gibi bir kırmızı çizgisi olmaması nedeniyle Doha'nın Esad konusundaki resmi tutumunda değişimler daha olasıdır.

Ayrıca Katar, Türkiye ve Rusya üçlü mekanizmanın parçası olan Rusya aracılığıyla Katar ve Esad rejimi arasında dolaylı etkileşim sürecinin başlayacağı ve Suriye'nin "Arapların kalbi" olarak adlandırılan Arap Birliğine dönüşünün sağlanacağı iddialar arasındadır. 2021'deki göstermelik seçimlerde Esad'ın dördüncü kez kazanmasının ardından Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdulrahman el-Sani, Esad rejiminin mevcut yaklaşımı nedeniyle Suriye ile normalleşmeye sıcak bakılmadığını dile getirmiştir. Fakat ilerleyen süreçte Esad rejiminin vereceği bir takım tavizlerle Doha ve Şam arasında düşük düzeyde yeniden ilişki kurulması mümkün olabilir. Esad rejiminin kuzeydeki bazı bölgelerde muhalif gruplarla anlaşması, siyasi mahkûmları serbest bırakması ya da muhalif unsurlarla güç paylaşımı konusunda uzlaşmaya varması, Doha'nın rejime karşı duruşunu etkileyebilecek potansiyel hamleler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Katar'ın Esad yönetiminin görevden uzaklaştırılması konusunda eski kararlılıkta olup olmadığı şu düzlemde tam olarak bilinemese de Körfez ülkeleriyle iyi ilişkilerin olduğu bu süreçte rejim tarafından atılacak gerçekçi bir adımın Suriye'nin Arap Birliğine dönüşüne yönelik Katar vetosunun yumuşayacağı muhtemel senaryolar arasındadır. ■